

Speech Frits Bakker

De voorzitter van de Raad voor de rechtspraak sprak deze speech uit tijdens de Dag van de Rechtspraak op 28 september 2017

Geachte aanwezigen,

De dag van de Rechtspraak zit er bijna weer op. Hopelijk staat u mij toe die af te sluiten met een persoonlijke boodschap over hoe ik die rechter van de toekomst zie.

Om mijn punt te maken vergroot ik even uit naar 2 uitersten van de rechter van de toekomst, want natuurlijk hebben we straks ook nog vele andere soorten rechters.

Maar ik zie 2 prototypen en ik denk dat aan allebei die typen veel behoefte zal bestaan.

Aan de ene kant de traditionele topjurist, aan de andere kant de rechter van vlees en bloed.

De topjurist: dit is de rechter die – net als nu – hoogwaardige juridische beslissingen neemt in ingewikkelde kwesties. Dit type rechter legt de wet uit, vormt het recht en bewaakt de rechtsstaat.

De techniek gaat het professionele leven van deze rechter veranderen. Om zijn taak te kunnen uitoefenen, moet de rechter van straks vele malen meer van IT weten, data kunnen ontsluiten, weten wat algoritmes zijn, hoe blockchaintechnologie werkt en hoe nieuwe technologie het recht beïnvloedt en kan worden ingepast in het recht.

Alleen dan is dit type rechter ook in de toekomst in staat een geschil tussen Apple en Samsung over de nieuwste generatie smartphones te beslechten of een complex geval van cybercrime te beoordelen, of de ethische vragen te beantwoorden die de robotisering mee gaat brengen.

Dat is dus de juridische topspecialist met alle benodigde technische kennis.

Het tweede prototype is de rechter van vlees en bloed:

De toenemende technische mogelijkheden werken in hoog tempo individualisering en anonimisering in de hand. Ik denk dat de burger anno 2030 niet alleen maar via het beeldscherm en internet wil communiceren. Dat die burger ook letterlijk gehoord en gezien wil worden. Dit prototype rechter is er om die burger te horen en te zien.

Dit type rechter maakt in de samenleving het samen leven mogelijk. Hij hakt de knopen door in de conflicten waar de zelfredzame burger ook na mediation niet meer uitkomt.

Deze rechter zorgt voor alledaagse rechtsbescherming tegen de overheid en straft snel, passend en rechtvaardig als mensen de fout in zijn gegaan.

Die twee prototypen zie ik dus voor me.

U denkt misschien: dat is nu toch al zo?

Nou, nee. Wij hebben zeker de mensen die deze rollen kunnen invullen, maar we moeten innoveren om hen in die rollen te laten uitblinken.

Het best is het gesteld met de topjurist. Met de inhoudelijke kwaliteit van ons werk is niks mis. Maar ook hier is innovatie nodig. Het NCC bijvoorbeeld – rechtspreken in het Engels – om te zorgen dat de belangrijkste zaken niet elders worden berecht. Investeren in opleiding, zodat de rechter straks veel meer dan alleen basiskennis van IT in huis heeft.

Veel zorgelijker is de positie van de rechter van vlees en bloed. Als we niet uitkijken wordt deze vorm van rechterschap steeds meer gemarginaliseerd.

Onlangs vatte Ruth de Bock, AG in de Hoge Raad, het treffend samen.

Zij zei: rechters zijn jaar in jaar uit druk bezig op hun akker met ploegen, maar ze hebben niet door dat er ieder jaar weer een stuk van hun akker wordt afgehaald.

Geen andere oplossing meer weten dan naar de rechter moeten. Dat is voor velen een schrikbeeld of simpel een 'no go area'. Mensen blijven liever weg.

Het meest schrijnende voorbeeld hiervan is misschien wel die Groninger met aardbevingsschade.

Een gang naar de rechter is synoniem voor: te duur, te complex, duurt te lang en is te onvoorspelbaar. Daarom wordt het oplossen van conflicten meer en meer buiten de rechter om georganiseerd. Kleine strafzaken naar het OM, intensieve bezwaarprocedures, geschillencommissies enz. enz.

Is dat erg?

Ja, ik vind dat erg.

Natuurlijk is er niks mis met zelfredzame burgers. Burgers die zelf hun conflict kunnen oplossen – desnoods met hulp van een mediator of andere deskundige – hoe mooi is dat. Maar in een rechtsstaat móet er praktische en eenvoudige toegang tot de rechter zijn als mensen er op andere manieren niet uitkomen.

Als de rechter geen reëel alternatief is, dwing je de mensen het er maar bij te laten zitten. Dat is heel slecht voor het rechtsgevoel.

Wat is er nodig om die rechter van vlees en bloed weer in ere te kunnen herstellen? Hoe maken we die goedkoper, eenvoudiger, sneller en voorspelbaarder?

Veel draait dan om technische en inhoudelijke innovatie.

Voor inhoudelijke innovatie is nieuwe wetgeving nodig.

Bij het kabinet in wording hebben we vol ingezet op experimenteerbepalingen.

We móeten aan de slag kunnen met andere, laagdrempeliger procedures waarin mensen niet eerst de loopgraven in worden gedwongen.

Hierbij mogen er wat mij betreft géén heilige huisjes zijn.

Bij ons rechters niet, maar ook niet bij anderen.

Als de drempel wordt veroorzaakt door de verplichte procesvertegenwoordiging, moeten we durven deze aan de orde te stellen, ook al begrijp ik heel goed wat het belang van het procesmonopolie voor de balie is.

Als de burger graag een zitting binnen twee weken wil met een mondelinge uitspraak, moeten we gaan bedenken hoe we daaraan tegemoet kunnen komen. Oók als we daarvoor onze opvattingen over organisatie en kwaliteit moeten bijstellen.

Als we door publicatie van interne richtlijnen of software die uitspraken analyseert de voorspelbaarheid kunnen vergroten, moeten we dat doen, ook al betekent dit dat we afwijkingen nog beter moeten gaan motiveren. En de modellen die uitspraken analyseren en voorspellen bestaan al. Misschien moeten we wel helpen bij de ontwikkeling. En ze zullen het leven van de rechter veranderen.

Het doel moet immers zijn: de te hoge drempels voor de gang naar de rechter slechten.

Ook voor rechters mogen er geen heilige huisjes zijn.

Want het is een nieuwe uitdaging voor ons om de rechter te worden die de samenleving straks nodig heeft.

De vraag is natuurlijk: hoe gaan wij met z'n allen dit voor elkaar krijgen?

De techniek ons gaat helpen. De techniek gaat het mogelijk maken nog veel beter dan nu een onderscheid te maken tussen zaken die aandacht en menselijk contact nodig hebben en de zaken waarvoor dat veel minder geldt.

Als de rechterlijke beslissing een routinematige handeling is, wil de burger snel, efficiënt en goedkoop door het proces geleid worden. Als de rechterlijke beslissing draait om de inhoudelijke beoordeling van feiten en conflict, wil de burger dat hij gezien en gehoord wordt. Hoe minder tijd we kwijt zijn aan routine, hoe meer tijd er is voor de zaken die ertoe doen.

Dat laatste is hard nodig.

Ik was laatst op een bijeenkomst met rechtzoekenden. Ik sprak er enkelen die in een echtscheiding verwickeld waren. De ene na de andere zei: 'Ik heb helemaal niets kunnen zeggen, alleen mijn advocaat is aan het woord geweest.'

Een ander voorbeeld: toezicht op bewind. Rechters houden inmiddels toezicht op zo'n 400 duizend bewindzaken. In het overgrote deel van de zaken gebeuren er geen gekke dingen en kan een handtekening zo worden gezet. Dat moeten we perfect organiseren en automatiseren, zodat er tijd vrij komt voor de zaken waarbij geld een flinke bron van conflict is.

Betekent dat de verstekkenfabriek? Ja, durf ik best te zeggen: dit betekent in zaken die zich daarvoor lenen in hoge mate geautomatiseerde afdoening. Laten we dit voor de grap maar de robotrechter noemen.

Geautomatiseerde afdoening schept tijd en ruimte voor rechters om zich met die zaken bezig te kunnen houden die dat nodig hebben.

Wat is er nodig om op deze manier te kunnen gaan werken?

Bovenaan staat zonder twijfel: Klantvriendelijke systemen.

De collega's Herma Rappa en Kees Sterk waren onlangs in de VS.

Zij zagen daar online rechtspraaktools die mensen echt aan de hand nemen bij juridische kwesties.

Dat gaat ver, zó ver zelfs dat het in de richting komt van advisering.

U weet: dat is voor de Nederlandse rechter een heikel punt! Ik zie het als een van de heilige huisjes, die we moeten durven slopen.

Wat klantvriendelijkheid betreft kijk ik met plezier naar ons Rechtspraak Servicecentrum, waar rechtzoekenden en professionals al op werkdagen van 8 tot 8 terzijde worden gestaan en nu ook al op zondagmiddag. En ze scoren ook nog een ruime 8 op klanttevredenheid.

Ik kan me zo maar voorstellen dat we naar een situatie toe gaan van 24/7 dienstverlening.

Wat ook nodig is, is de bereidheid te veranderen. Bij onszelf in de eerste plaats en ik weet het: dat klinkt makkelijker dan het is. Maar ook bij de politiek. Als we gevangen blijven in een procesrecht uit de vorige en voorvorige eeuw, kunnen wij straks ook naar het museum. En natuurlijk ook bij iedereen die bij ons werk betrokken is, advocaten, OM en vooral rechtzoekenden. Het juiste aanbod creëert nog niet automatisch de vraag.

Ik rond af.

Er is behoefte aan twee soorten rechters.

De vakinhoudelijke topjurist voor rechtspraak als topsport en aan de rechter van vlees en bloed voor rechtspraak als breedtesport.

Ons aller uitdaging is de techniek op de juiste wijze in te zetten om maatschappelijk maximaal effectief te kunnen zijn.

De organisatie moet daarbij zorgen voor optimale facilitering.

Dat wil zeggen:

- Hoogwaardige opleidingen;
- Ontsluiting van relevante data, nationaal en internationaal;
- Optimale service aan burgers en professionals.

Van u, en nu richt ik me even alleen tot de rechters in het publiek, vraag ik van die faciliteiten optimaal gebruik te maken.

En wees niet lijdzaam: geef het aan als er iets mist of iets niet klopt.

Het zijn grote uitdagingen voor ons allemaal.

Maar áls er een rechtspraakorganisatie is die ertoe in staat is, dan zijn wij het.

De Rule of Law-index laat het ieder jaar weer zien: wij zijn wereldtop.

We kunnen dit en we gaan het doen!

Dank u wel.